

DOI: 10.18524/2312–6809.2019.29.180592

УДК 821.161.2–32 Нечуй-Левицький: 17.022.1

ЦІННІСНО-СМИСЛОВА СТРАТЕГІЯ ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ «БЕЗ ПУТТЯ. ОПОВІДАННЯ ПО-ДЕКАДЕНТСЬКОМУ»)

Ярослава Вільна, д-р філол. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

orcid.org/0000–0002–1026–5198

ia.vilna@ukr.ne

У статті проаналізовано минулі та сучасні критичні реценції пародії І. Нечуя-Левицького «Без пуття». На основі аналізу параметрів образного мислення письменника, концепцій його науково-критичних праць «Сьогочасне літературне прямування» та «Українська декаденщина» запропоновано нову інтерпретацію ціннісно-смыслових параметрів твору.

Ключові слова: *реалізм, декадентство, пародія, сатира, інтерпретація, національна самосвідомість.*

Вступ. Твори І. Нечуя-Левицького щедро насичені не тільки художнім малюнком різноманітних людських манер «бачити, мислити й говорити», а й прийомами пародіюванням зазначеного. Та до 1900 року в письменника, вочевидь, не було потреби у зверненні до жанру пародії в чистому вигляді. Прозаїк, який раніше мав досвід участі в літературній дискусії 70-х років XIX ст. як автор концептуальної праці «Сьогочасне літературне прямування», вже на помезів'ї століть XIX і XX, коли в черговий раз активізувалася полеміка щодо шляхів розвитку української літератури, довів, що цілком здатен використати в якості аргументу на захист власних концепцій демократичної реалістичної літератури та певних рівнів світогляду та переконань не лише теоретичні настанови, а й твір пародійного жанру.

Аналізу сатиричної пародії «Без пуття. Оповідання по-декадентському» І. Нечуя-Левицького в українському літературознавстві другої половини XX ст. приділено не так вже й багато уваги. Дослідники (І. Нудьга «Пародія в українській літературі», М. Коцюбинська «Образне слово у літературному творі», М. Тараненко «Боротьба І. Нечуя-Левицького проти декадентства» та ін.) поціновували твір відповідно до ідеологічних стандартів своєї доби. Показовою для такого роду праць є теза із вищезазначеної праці І. Нудьги: «Нечуй-Левицький вістря сатири спрямовує як проти аморальних, антинародних

явищ в соціальному житті, що їх породжує буржуазне суспільство на новому етапі свого розвитку, так і проти проникнення цієї буржуазної, декадентської гнилі в мистецтво, в літературу, проти новомодних буржуазних стильових напрямів, у першу чергу символізму» [6, с. 116].

Тільки кілька праць останнього десятиліття, в яких аналізується цей твір, помітно вирізняються рівнем його інтерпретації. За приклад візьмо монографію М. Тарнавського «Нечуваний Нечуй», в якій розглядається і пародія «Без пуття».

Літературознавець спочатку зазначає, що «Автор висміює людську дурість узагалі, а не конкретний суспільно-культурний феномен» [8, с. 220], а згодом твердить, що «Об'єктом його сатири стає літературний модернізм, який відмовився від соціально забарвлених тем і простих об'єктивних естетичних принципів, на користь плутаних інтелектуально-філософських проблем і складних, витончених естетичних методів» [8, с. 221].

Сучасний канадський україніст визнає проблему в інтерпретації твору і тому ставить закономірне запитання: а що саме пародіює у творі автор? Аналізуючи стан обізнаності сучасників І. Нечуя-Левицького із модерністськими європейськими літературними творами і нечисленними творами подібного типу українських авторів кінця 90-х рр. ХІХ ст., коментуючи статтю «Українська декаденщина» І. Нечуя-Левицького, М. Тарнавський висловлює припущення, що письменник пародіює цілком певні твори, наймовірніше «Блакитну троянду» Лесі Українки, в якій, окрім багатьох інших позицій, також фіксується той «нерозривний сплав любові і безумства» [8, с. 225], що спостерігаємо і в оповіданні «Без пуття».

На тлі певного пожвавлення інтересу до твору несподіваними видаються тези, які, дублюючи стандарти ще радянської доби, реанімують однозначно негативне поцінування цього досвіду прозаїка, стверджуючи, що він «...повістю «Без пуття» фактично показав, що не розуміє модерністів, боїться їх, тому й висміює. Пародія виразно характеризує автора: неготовність до нового, провінційність, консервативність мислення» [5, с. 121]; «Наш народник не готовий сприйняти асоціативність мислення, складність художнього образу, вільний мистецький вияв і т. ін. Пародія І. Нечуя-Левицького вийшла зла, недотепна для читача, зверхня» [5, с. 117].

На нашу думку, твердити однозначно, що письменник не розуміє, тим паче боїться модерністів, бо не сприймає декларованої ними

«асоціативності мислення», «складності художнього образу» не зовсім справедливо, бо, як мінімум, не відповідає змісту та ідеї цього хоч і маловідомого широкому загалу, але вкрай цікавого твору.

Метою цього дослідження, на наше переконання, має стати адекватне співвіднесення авторської та критичної інтерпретації конкретного літературного твору. Це варто здійснити найперше в образній площині твору, апелюючи при тім до науково-публіцистичних статей та праць, листів письменника, що увиразнить смисл пародії «Без пуття» на рівні ціннісно-сміслових параметрів, оскільки прозаїк пародіював не стільки конкретний твір української декадетської літератури, — хоча й цього не виключаємо, — скільки образ думок, переконання, смаки і мистецькі захоплення окремих представників української псевдоеліти.

Результати дослідження. В листі до Н. Кобринської 13 вересня 1900 р. автор, окрім іншого, зауважує «... це сатира... на деяких сучасних киян... всі ті дрібні чудасії... всі дочиста нахапані й списані з натури...» [2, с. 367].

Для того, щоб переконливо окреслити характери головних персонажів, письменник, як часто робив, взяв матеріал із життя. Це не завадило йому узагальнити проблему, розмірковуючи над тим, чому представники київської молоді із вищих верств схильні заперечувати цінність усього рідного, національного, прагнучи при тім виокремитися, демонструючи і повсякчас підкреслюючи власну інакшість.

Письменник як досвідчена людина добре розумів, що така модель поведінки загалом характерна для молодих людей у період становлення особистості. Часто ті непрості психологічні стани та складні процеси у свідомості проявляються в різних формах епатажу, який, як спосіб самоствердження, багатьма в реальності з часом переосмислюється і відкидається. Та автор смисл історії бачить у іншому. Підтвердження тому бачимо навіть у назві твору, що виступає у ролі інтерпретаційної моделі тексту.

Отож, головні персонажі твору Павлусь Малинка і Настуся Самусівна цікавляться «мовою символістики», буддизмом не як культурними феноменами та філософськими теоріями, а як форматами, що допоможуть їм чіткіше окреслити власну виїмковість і перфектність. Вони переконані, що принципово відмінні од «тутешнього плебейського громадянства» і тому мають знайти свою дорогу в житті. От у цьому їхньому відчутті — переконливий знак розриву з усім, що має

цінуватися, бо просто на генетичному рівні повинно відчуватися як рідне і бути основою для всього найважливішого. Одначе для Настусі Київ «препротивна провінція», «вовчий дохлий закуток» [1, с. 314], для Павлуся «-Ми не тутушні люде...тутечки не наше місце» [1, с. 338].

Від перших сторінок твору І. Нечуй-Левицький описує атмосферу, в якій зростали Настуся і Павлусь. Це було життя по закордонах на батьківські гроші, які «витрушувались» у Парижі, Ніщі, Римі та Швейцарії і Німеччині.

Павлусь походить із колись славного козацького роду, але тепер в помешканні його батьків: «Три чималі давні портрети козацьких полковників, Павлусевих предків, у стародавніх темних рамах ніби заснувались чорним павутинням» [1, с. 309].

Не випадково батько Настусі, який дізнався про залицання Павлуся до дочки, змушений висловитися: «Павлусь гульгяй, ледащо та картяр: ночі п'є та гуляє з такими як він..., і до решти гайнує батьківське добро. Прогуляли й промарнували вони вдвох з батьком по заграницях та в Монако на рулетці село й сахарню, а Павлусь незабаром прогайнує і той хутір Шелестуху, що зостав в нього. Врешті він нестатковитий, пустий паничик, котрий тільки зугарний тинятись по Хрещатику та новодить своє пенсне на паннів. Це якийсь виродок колись славного поважного роду на Україні» [1, с. 318–319], а коли він усвідомлює, що і дочка закохалась, то чіткіше розуміє, що їх чекає, бо: «Павлусь ніколи не каже «мій батько», а все каже «мій банк», як говорять в його дурному кружку молоді пещені гульгіпаки. Він, певно, має в думці й у мені придбати собі не татуся, а «банк», замість свого «покійного банка» [1, с. 321].

Для Павлуся, який ледь закінчив реальну школу, а навчання у вищій школі в Парижі навіть вільним слухачем не подолав, більше цікавлячись артистками опери, ніж мудрими лекціями, перспектив у реальному вимірі насправді небагато.

Його поверхове захоплення буддизмом реалізується в закличках «змінити животіння» і радо підтримуються Настусею, якій теж «...старомодне житло цього паскудного світу... осточортіло» [1, с. 339]. Тому її бентежить і лякає його розповідь про вчорашній вечір у ресторані: «І ще б гірше остогидло, якби ти почула на свої вуха, що верз учора один якийсь дурисвіт за вечерею в ресторані. Він казав, що ми, цебто такі, як ти та я, тільки дурно на світі животіємо та хліб марно збавляємо, і щоб ми запрацьовували собі на харч та оддавали комусь якісь

довги, — неначе ми напозичались у когось! За свій гаразд та просвітність ми всі повинні б стати до підмоги масам: вчити їх або ремества, або науки, або будлі-якого штучництва, щоб нібито піднять просвітність темної маси» [1, с. 339].

Стає зрозумілим, що Павлусь і Настуся жодного уявлення не мають про ідеали демократичної частини молоді, не уявляють того, наскільки шляхетно і альтруїстично здатні діяти однолітки, які перейняті тими ідеалами та, відповідно, мають інакше розуміння сенсу життя як виконання обов'язку перед т. зв. «простим» народом.

Артистична за вдачею Настуся, виросла самозакоханою егоїсткою через «підтримку» мами, яка занадто пестила свою дитину. Дівчина не закінчила жодної школи «... хоч усе починала та на тому й скінчала...» [1, с. 295], «... вчилася й гуляла, гуляла й вчилася наперемінку, щоб було не дуже важко» [1, с. 296]. Матір любила свою дочку «без міри, без тями... Вона вволяла її волю, давала їй усе, чого тільки її душа забажає. З самого малку усі в господі вволяли її волю, ніби волю якогось божка...» [1, с. 296].

Письменник фіксує проблеми стосунків між двома поколіннями цих родин як закономірний наслідок довгого процесу денационалізації в суспільній атмосфері попередніх століть, фокусує увагу на тих моральних і духовних втратах, що стали наслідком того. Адже молодше покоління цих родин, маючи можливості доступу до європейських університетів, бібліотек, музеїв, театрів, художніх галерей, лише змарнувало час, натомість «нахапавшись вершечків наймоднішого декаденства в заграничних вищих кружках серед молодечі» [1, с. 299]. Вони лише в силу обставин змушені повернутися на Батьківщину, яку зневажають і яку як Україну навіть не ідентифікують: «В Росії суспільство ще таке грубе, таке нерозвите...» [1, с. 319] з погордою заявляє батькові Настуся, не сприймаючи жодних його закидів у тому, що нахапалась за кордоном «найновомодніших штучок: і спиритизму, і гіпнозизму, і декадентства, і усякої несенітници» [там само].

Іронізуючи, І. Нечуй-Левицький зазначає: «Взагалі Павлусь і Настуся поверталися додому готовісінькими. Павлусь розторсав собі нерви систематичною гульнею по ночах, алкоголем та романтичними походінками. Настуся була зроду істерична й трохи психопатка...» [1, с. 299].

Поєднало цих персонажів кохання з першого погляду і перейняті містичними настроями, сумбурно міксуєчи декадентство, символізм і

буддизм, вони переконані, що тільки обраних здатна поєднати нечувана любов, а перший їхній поцілунок має статися лише на Монблані або Монте-Розі в Швейцарії, після чого вони мріють померти разом і тут таки відродитися, перейшовши «в той світ, у небо» [1, с. 342].

За відсутності коштів для мандрів обирають простішу локацію круч на Солом'янці в Києві, що в ті роки була «на відшибі». Після того, як вони в стані афекту від наслідків «перевтілення» скотилися з кручі, переполошені випадкові свідки-селяни, зважаючи на твердження обидвох, що вони вже померли і тепер знаходяться не на «...поганому, паскудному, грубому світі...», а в «небі мрійному», де «співають зорі» [1, с. 347], передають Настусю і Павлуся урядникам, а вже ті завозять їх до божевільні, де лікар видається їм Буддою. Ця остання ілюзія знову ж таки підтверджує очікувану реалізацію їхнього прагнення до перевтілення душ.

У творі «Без пуття» І. Нечуй-Левицький, як раніш і Грибоедов, не просто відтворює «колебание умов, ни в чем не твердых», а розглядає такий стан свідомості молодих людей як проблему з проблем сучасного життя, засвідчуючи її складність на рівнях ментальному і когнітивному.

Відсутність національного виховання й освіти, позірність культурного статусу, неусвідомлені внутрішні комплекси у багатьох сприяють виникненню безпідставних фанаберій. Уся фабула твору доводить, що Павлусь і Настуся, на жаль, не зможуть визнати приявність ряду власних проблем, бо самі презентують ментальний рівень типово обивательської спільноти, яку так зневажають. Не розуміють вони й того, наскільки самі співпадають із її представниками у снобізмі, що є результатом повної відсутності критичного і самокритичного мислення. До того ж спільнота та в масі своїй також позбавлена відчуття національної ідентичності, а тому легко збивається на манівці в пошуках сенсів та цілей життя.

Про фактичну втрату національної перспективи, перспективи власне українського вибору розмірковує І. Нечуй-Левицький, відтворюючи життя присутньої частини київських містян, якими, за умови їхньої ізолюваності від екзистенційних концептів національного духовного простору, так легко маніпулювати. До речі, І. Нечуй-Левицький у своїх творах «Причеп», «Хмари», «Над Чорним морем» буквально катком пройшовся по різномірних проявах цього у суті своїй обивательського світогляду. Так само цю проблему бачили Панас

Мирний, Борис Грінченко, Олена Пчілка, М. Старицький, І. Карпенко-Карий, І. Франко, М. Коцюбинський, В. Винниченко та ін.

Сатирична пародія «Без пуття» 1900 року написання та стаття «Українська декаденщина», над якою прозаїк почав працювати одразу після оповідання з метою показу «генези й зародку цього з'явища», не просто фіксують його позицію в полеміці між традиціоналістами та модерністами (автор плануватиме надрукувати статтю після пародії, але намір одразу не реалізується, бо вийшла друком вона лише у 1911 році у VIII томі, про що дізнаємося із листа до М. Комарова від 25 жовтня того ж року — Я. В.).

На час написання цього «оповідання по-декадентському» І. Нечуй-Левицький уже має величезний літературний досвід і вважається засадничим автором реалістичної української літератури. Те, що він служить рідному письменству уже понад тридцять років, на наш погляд, не означає, що він себе вичерпав чи не здатен відчутти і зрозуміти нових мистецьких тенденцій. Ще зі праці «Сьогочасне літературне прямування» (1878 р.) було зрозуміло, що усвідомленням і аналізом сильних і слабких сторін українського письменства, автор уже тоді принципово вирізнявся серед нечисленних колег по цеху.

У контексті нашої теми слід звернути увагу на те, як І. Нечуй-Левицький поціновує у цій праці риси ментально різнорідного українського панства в Центрі, на Заході, Сході та Півночі, Півдні. На його думку, саме великоруська література у більшості регіонів України «одрізнила дуже далеко українське панство од народу, вбила в йому український патріотизм, зробила його безособистим і апатичним в політичних стосунках...» [3, с. 39]. Тут (так само, як і в ранній повісті «Причепка») письменник спостеріг, як, на жаль, просто в цьому світі перериваються кровні зв'язки в межах роду за умови відсутності повноцінної національної самосвідомості. Якою, врешті, драмою, навіть катастрофою усенационального масштабу, з часом може обернутися витворений духовний розрив.

Письменник уже тоді розуміє роль українського письменства не тільки у збереженні традицій, а й у формуванні нових ідей, що сприятимуть процесу духовного відродження нації. Останнє не відбудеться без формування національно свідомої еліти: «Для цих панів треба такої літератури, щоб обмалювала їх такими, які вони є в натурі, обмалювала їх тенденції паразитизму національного, політичного та соціального між українським народом; щоб обмалювала їх без жалю, без помилу-

вання, бо в тільки такому дзеркалі вони можуть побачити, що в їх пере-
кривлене лице, перекручене не до сонця, а до темряви» [3, с. 40].

Те, що в кінці 70-х років XIX ст. І. Нечуй-Левицький означає як нагальну гуманітарну проблему українського суспільства, не втрачає актуальності й через кілька десятиліть. Діти й онуки тих, про кого він пише у наведеній вище цитації, стали прототипами головних персонажів оповідання «Без пуття».

Стаття «Українська декаденщина» чітко дає зрозуміти, що І. Нечуй-Левицький не художні ідеї усіх без винятку європейських модерністів не сприймає, а не готовий спостерегти декларацію нової естетики та хоча б якусь її мистецьку перспективу першочергово в добробку вітчизняних поетів — псевдоноваторів, зациклених не стільки на пошукові нових якостей форми, на категоріях краси та гармонії, скільки на реалізації потреби писати «не так, як усі» або «як завгодно, аби тільки, не як усі» чи просто здатних лише до механічного наслідування ідейно-художніх пошуків іноземних літераторів.

Тому-то І. Нечуй-Левицький критикує саме сліпе захоплення модними мистецькими новаціями та ідейними концепціями (про що, до слова, також пише у наведеному листі до Наталі Кобринської). Письменник дуже добре розуміє, як до того захоплення новим і відмінним від традиційного, повсякчас лишаються схильними насамперед пересічні, з нерозвиненим смаком, читачі, оскільки для них принципово важливим є відчуття приналежності до клану тих «обраних», які одні знають, що таке «по-модньому». Власне, з тих самих першопричин і сучасні невігласи понад усе прагнуть бути «у тренді». Ця паралель спостережень була б смішною, аби не мала такого гіркого присмаку через усвідомлення закономірності такої подібності. Дехто із сучасних «мажорів» багато в чому нагадує головних персонажів цього оповідання І. Нечуя-Левицького, особливо за рівнем неадекватності поцінувань якості та вартості тих чи інших явищ і процесів, зневагою до загальнолюдських моральних цінностей, поверховістю чи повною відсутністю знань щодо надбань не лише української, а й світової історії, культури, науки.

Тези про гіпотетичну чи нібито цілковито реальну неспроможність І. Нечуя-Левицького до сприйняття нових мистецьких віянь, ми переконані, можна також піддати сумніву, якщо порозмірковувати на тему новаторства твору «Без пуття» хоча б як твору-предтечі літератури абсурду.

У оповіданні подибуємо ті риси, що згодом визначатимуться в літературі абсурду як канонічні, а саме: персонажі, певною мірою, знаходяться в ситуації неусвідомленої невизначеності. Мета, яку вони для себе виставляють, насправді є примарною. Їхні пошуки певності і цілісності життя відтворюються через вкрай беззмістовні дії і вчинки, які марнотогою своєю якраз і підважують відсутність ціннісних екзистенційних концептів у їхній свідомості. Із літературою абсурду цей твір єднає доволі слабка композиційна структура й те, що в тексті немає ультимативно висловленої моралі. До слова, І. Нечуй-Левицький у більшості творів майже ніколи не висловлюється «в лоб», даруючи читачам можливість самостійно помітити та усвідомити не лише акцентовані оцінки, а й непромовлені авторські підтексти. До того ж, останній фрагмент монологу Павлуся у фіналі твору не просто підтверджує психічну аберацию персонажа. Стан юнака може потрактуватися як транс, адже письменник фіксує у цьому монолозі, як би поцінували психіатри, результат вже зміненого функціонального стану його центральної нервової системи. Фактично прозаїк випереджає час, даючи певний варіант того, що згодом означатиметься як варіант потоку свідомості чи навіть «вихід у психоделіку».

І. Нечуй-Левицький, звернувшись до жанрової форми пародії, доводить, що жодним чином не прагне зупинити час і закарбувати власні художні принципи взірця 60-х-80-х рр. ХІХ ст. у якості еталонних для наступників, оскільки його мистецька інтуїція, досвід науковця і публіциста свідчив: наслідки змін світових філософських стратегій, поступ науки завжди призводить до змін ідейних орієнтирів не тільки в суспільстві, а й сутнісно змінює світ ціннісних критеріїв у культурі. Та поряд із прикладами якісно нового типу мислення в мистецтві, зокрема літературі, завжди з'являється багато художньо маловартісного і сумнівного, в основі своєї імітаційного продукту.

Так, стаття «Українська декаденщина», яку ми вже вище згадували, свідчить, що теоретичні засновки європейських декадентів письменник дуже добре розуміє, знає генеологію явища, виокремлює найсуттєвіше, зокрема: «...по доктрині декадентів естетика й краса вище од моральності. Художній утвір повинен бути тільки гарний, і краса його повинна бути тільки в художній прекрасній формі, а за зміст їм байдуже, хоч би там було душогубство й розпутництво...» [2, с. 194].

Аналізуючи у статті твори декадентів, І. Нечуй-Левицький переконали читачів, що з мовою і стилем у декадентів часто виникають

серйозні проблеми. З приводу творчості деяких українських сучасних письменників, він зазначає: «... з'явилася сила таких модних «поезій в прозі»..., в котрих немає ніякісної ідеї, навіть ясної головної мислі й думки, нема ніяких почувань, нанизана низка асоціативно якихсь уривків од образів, картинок, а більше низки слів, рядки фраз, правда ляскучих, але сухих і таких пренудних, що їх певно ніхто не спромігся дочитати до кінця» [2, с. 198].

Слід також зазначити, що позиція І. Нечуя-Левицького у ставленні до деяких художньо маловартісних творів декадентів не була виїмковою. В українській літературі початку ХХ ст. найпомітнішими були критичні виступи І. Франка, що стосувалися маніфесту М. Вороного, а трохи згодом і статті О. Луцького. Поцінування І. Франком, цим «невмолимим суддею у мистецьких справах», як писав П. Карманський, творчості молодомузівців щонайточніше доводить усю багатовимірність і закономірну дискусійність мистецького дискурсу доби, в межах якого свою думку вільно міг висловити і прихильник новацій, і їхній щирий критик.

Заслуговують уваги й оцінки естетичних ідей декадентів та конкретики їхньої тактики в літературному процесі представниками інших світових літератур, які, до слова, вважаються видатними представниками мистецтва слова. Наприклад, А. Чехов називає декадентів, за спогадами сучасників, «бандою, набраною із арештантських рот» [7, с. 613]; В. Набоков у книзі «Память, говори» відкоментує готовність-неготовність читачів до сприйняття власної прози таким чином (цитуємо мовою оригіналу): «На русских читателей, вскормленных решительной прямою русской реализма и **фокусы декадентского жульничества** (виділено нами. — Я. В.), сильное впечатление производила зеркальная угловатость его ясных, но жутковато обманчивых фраз...» [4, с. 84].

Висновки. Автор праці про І. Нечуя-Левицького М. Тарнавський, до речі, абсолютно слушно зауважує, що модернізм і досі вважається однією «... зі священних корів доброго літературного смаку» [8, с. 222]. Більшість, треба це визнати, звикла прислуховуватися до аргументів однієї сторони, легко ігноруючи досвід реалістів. Натомість, ми переконані, що точка зору І. Нечуя-Левицького заслуговує на увагу, бо він дійсно багато в чому має рацію.

Письменник «... залишався у своїй творчості простим і щирим, але при цьому його тексти ретельно вибудовані і свідчать про тон-

кий естетичний смак. Це вирізняло його на тлі решти реалістів. Нечуй вивів свої естетичні ідеали з традиційних народних форм, а його реалізм не передбачав соціально ангажованого, раціонального підходу до дійсності.... Аналізуючи його доробок, нинішні неомодерністи і постмодерністи зосереджуються головню на тому, що відділяє його від модерністів, а не на його самобутній естетиці» [8, с. 218].

Ігнорування цінності змісту, ідеї, осмислень зрозумілих людських емоцій в художньому творі, так само як і ствердження переваги «естетичності» та переконання, що мистецтво ледь не вище за життя, — все це І. Нечую-Левицькому видається безперспективним. Він бачить штучність і невідповідність національному духовному і художньому канону тих пропонованих нових критеріїв, що нібито сприятимуть піднесенню твору «над життям», а насправді залишать його «поза життям». У такий спосіб, на думку прозаїка, нівелюються не якісь абстрактні гуманістичні ідеали української словесності, а ігнорується Людина, заради потреб душі, заради прав якої нова українська література великою мірою і постала.

У свій час було зроблено достатньо для того, аби автор сатиричної повісті «Без пуття» сприймався в ролі ретрограда, який протиставляє себе неминучим змінам у світі мистецтва слова. Та для тих, хто знає біографію І. Нечуя, хто розуміє багатогранність його пошуку і його здобутки в творчості, національні критерії його естетичного смаку, уважно читає його листи і студіює його гостру публіцистику та науково-критичні праці, мають існувати інакші рівні розуміння, на основі яких чіткіше постане образна концепція пародії «Без пуття», багатство смислових нюансів і жанрове новаторство твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нечуй-Левицький І. Повне зібрання творів: у десяти томах. Т. 7. К., 1966. 358 с.
2. Нечуй-Левицький І. Повне зібрання творів: у десяти томах. Т. 10. К., 1968. 587 с.
3. Нечуй-Левицький І. Сьогочасне літературне прямування або непотрібність великоруської літератури для України і для Слов'янщини. Павлоград, 2010. 68 с.
4. Букс Н. Владимир Набоков. Русские романы. Москва, 2019. 446 с.
5. Віннікова Н. Дискурс української літературної пародії. К., 2014. 431 с.
6. Нудьга Г. Пародія в українській літературі. К., 1961. 173 с

7. Рейфилд Д. Жизнь Антона Чехова. Москва, 2018. 892 с.
8. Тарнавський М. Нечуваний Нечуй. К., 2018. 287 с.

ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВАЯ СТРАТЕГИЯ ОБРАЗНОГО МЫШЛЕНИЯ И. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦКОГО (НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ «БЕЗ ТОЛКУ. РАССКАЗ ПО-ДЕКАДЕНТСКИ»)

Ярослава Вильна, д-р филол. наук, проф.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

В статье проанализированы критические концепции прошлого и современности на пародию И. Нечуй-Левицкого «Без толку». На основании анализа параметров образного мышления писателя, концепции его научно-критических работ «Современные литературные направления» и «Украинская декадентщина» предложена новая интерпретация ценностно-смысловых параметров.

Ключевые слова: реализм, декадентство, пародия, сатира, интерпретация, национальное самосознание.

A VALUE BASED AND SEMANTIC STRATEGY OF VISUAL THINKING OF IVAN NECHUY-LEVYTSKY (ON THE EXAMPLE OF THE WORK «BEZ PUTTJA. OPOVIDANNIA PO-DEKADENTSKOMU»)

Yaroslava Vilna, Doctor of Philological Sciences, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

In the article it is analyzed past and modern critical adoption of the parody «Bezputjay. The decently story» (1990) by I. S. Nechuy-Levitskiy, who returned to the genre of parody, having the experience of participation in the literary discussion of 70th years XIX century (the work «The literary direction of nowadays»). It is made the critical characterization of I. Nudga, Michaella Kotsubinska, M. Taranenko's works. These scientists rated I. S. Nechuy-Levitskiy's story in accordance with the ideologic concepts of Soviet period. The main attention in the article is turned to the several works of last decade in which the rate of interpretation was grown up decidedly. That is the monograph of the modern Canadian Ukrainian researcher M. Taranvskiy «Unheard Nechuy» which is directed to the learning of the parody «Bezputjay».

The author of the article has intention to achieve the reasonable correlation of authors and critical interpretation of the story. However, the primary focus is the imagery, which is comparable with other scientific, publicistic articles and another works, with the content of writer's letters. The most important thing, which the author wants to analyze in the article, is the special aspects of parodying of the specific story, represented images of thoughts, views, choices and artistic admiration of the Ukrainian pseudo-elite. It was inclined to deny the value of all native, ethnical determining things, having the intention to isolate, be different. At the article it is paid attention that the appeals of modernists, which were measured critically by the writer and represented metaphorically in the articles and parody, offered to drop the handkerchief to «the esthetism», ignored the value of context,

idea, point and emotion in the artistic work, confirmed the idea that art is even more than life. I. S. Nechuy-Levitskiy thinks that all these appeals are futureless. The author claims that this method is a good variant to neutralize not just some abstract and humanist ideals of Ukrainian literature, but also it ignores the Person for needs of soul, human rights which for the literature was created most of all.

Key words: realism, decadence, parody, satire, interpretation, national consciousness.

REFERENCES

1. Nechuy-Levytsky, I. (1966), *Povne zibrannia tvoriv u desiaty tomakh*. Vol. 7. Kyiv [in Ukrainian].
2. Nechuy-Levytsky, I. (1968), *Povne zibrannia tvoriv u desiaty tomakh*. Vol. 10. Kyiv [in Ukrainian].
3. Nechuy-Levytsky, I. (2010), *Siohochasne literaturne priamuvannia abo nepotribnist velykoruskoi literatury dlia Ukrainy I dlia Slovianshchyny*. Pavlohrad [in Ukrainian].
4. Buks, N. (2019), *Vladimir Nabokov. Russkie romany*. Moscow [in Russian].
5. Vinnikova, N. (2014), *Dyskurs ukrainskoi literaturnoi parodii*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Nudha, H. (1961), *Parodiia v ukrainskii literaturi*. Kyiv [in Ukrainian].
7. Rayfield, D. (2018), *Zhyzn Antona Chekhova*. Moscow [in Russian].
8. Tarnavskiy, M. (2018), *Nechuvanyi Nechuy*. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 6 серпня 2019 р.